

УДК 502.45

Малимон С. С., викладач, Шевчук Л. І., лаборант (Рівненський державний аграрний коледж, м. Рівне)

ДНЮЧА ЕКОМЕРЕЖА – ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

В статті висвітлено актуальність та необхідність збільшення площ і формування оптимальної мережі заповідних територій, проаналізовано розподіл земель заповідних об'єктів Рівненської області за угіддями.

Ключові слова: екомережа, заповідник, заказник.

З метою стабілізації просторової структури екосистем та ландшафтів України, насамперед тих, які зазнали значного антропогенного впливу, доцільним є створення екомереж різних рівнів – міжнародного, національного, регіонального та локального. При цьому мають бути виділені ядра, буферні зони, екологічні коридори, напрямки екологічного з'єднання відповідно міжнародного, національного та регіонального з'єднання. Національні розробки у країнах Центральної Європи передбачають створення екологічних мереж не лише з метою підтримки екологічного балансу, але і рекреації, водоохоронних функцій, оптимізації структури сільськогосподарського землекористування тощо. Розбудова екомережі передбачає відновлення занедбаних, екологічно безперспективних земель і збільшення продуктивності природних ресурсів.

Визначальним напрямом формування екомережі є розвиток природно-заповідної справи. Території та об'єкти природно-заповідного фонду здатні надавати широкий спектр товарів й екосистемних послуг, забезпечуючи одночасно збереження природного і культурного надбання. Ключовим завданням з початком впровадження в Україні ідеї формування екомережі є ідентифікація конкретних територій, які мають входити до її складу, та забезпечення належного режиму їх використання.

Необдумана діяльність людини призвела до загострення глобальних екологічних проблем. Значні ділянки Землі стали зонами екологічного лиха, екологічної кризи. На планеті різко зникає біорізноманіття, через забруднення довкілля, зміну природних ландшафтів антропогенними. Ця проблема гостро стоїть і в нашій державі. Розораність в Україні вже досягла 80%. У зв'язку з цим необхідно вжити заходів,

щодо збереження унікальних ландшафтів, рідкісних видів фауни та флори. Для цього потрібно створити мережу заповідних об'єктів, та слідкувати за дотриманням заповідності [1].

Загальнодержавною програмою формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки передбачено розширити площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду до 10,4% від загальної площі країни.

Проте в Україні спостерігається значне відставання у розвитку системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду порівняно з країнами Європи, де показник заповідності (відношення площі земель природно-заповідного фонду до площі держави) становить у середньому близько 15 відсотків [2].

Сьогодні заповідні об'єкти України займають всього 6%. Заповідність на Рівненщині, є однією з найвищих в країні – 9%. В області створено один заповідник – це Рівненський природний заповідник, який було створено у 1999 році, 13 заказників загальнодержавного значення, 98 заказників місцевого значення.

Заповідні об'єкти створено з метою збереження типових та унікальних природних комплексів Землі. Із загальної площі встановлено межі територій природно-заповідного фонду відповідно до вимог чинного законодавства на площі 44,2 тис. га або 24,3% до потреби. На даний час згідно розроблених та затверджених в установленому порядку проектів землеустрою встановлено межі 39 об'єктів природно-заповідного фонду на загальну площу 1884,3 га, в тому числі у 2012 році – 6 об'єктів на площі 745,0 га (табл. 1).

Продовжується виконання робіт з встановлення меж територій 19 об'єктів природно-заповідного фонду площею 556,99 га [3].

Відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки вся територія Рівненського природного заповідника є природним ядром Поліського екологічного коридору національної екологічної мережі України. Складові структурних елементів екологічної мережі області наведені в табл. 2.

Таблиця 1

Розподіл земель об'єктів ПЗФ Рівненської області за угіддями

№ графи за формою б-зем	Угіддя	Площі угідь у межах земель, наданих установам ПЗФ у постійне користування	
		га	%
3	Сільськогосподарські землі, усього	40	0,09
4	з них: сільгоспугіддя	40	0,09
18	забруднені сільськогосподарські угіддя, які не використовуються в сільськогосподарському виробництві	0	0
5	із сільгоспугідь: рілля	23	0,05
11	сіножаті	16	0,04
12	пасовища	1	0
21	Ліси та інші лісо вкриті площі, усього	21201	50,14
22	з них: лісові землі, усього	21201	50,14
34	Забудовані землі	14	0,03
63	Відкриті заболочені землі, усього	20263	47,92
67	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	52	0,12
69	з них: піски (включаючи пляжі)	37	0,09
71	Інші	15	0,03
72	Води, усього	717	1,70
73	з них: природні водотоки	55	0,13
74	штучні водотоки	60	0,14
75	озера, лимани	601	1,42
76	ставки	1	0
	Усього земель	42287	100,00
	РАЗОМ	42287	100,00

Таблиця 2

Складові структурних елементів екологічної мережі області

Рівненська область	Одиниці АТУ	Заг. площа тис. га	Заг. площа екомережі, тис. га	Складові елементи екомережі, тис. га									
				Об'єкти ПЗФ	Водно-болотні угіддя	Відкриті заболочені землі	Ліси та інші лісо вкриті площі	Курортні та лікувально-оздоровчі території	Рекреаційні території	Землі під консервацією	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	Пасовища, сіножаті	Радіоактивно забруднені землі, що не використав.
		2005,1	1402,3	181,5	12,7	105,0	803,8	0,1	1,9	0,4	33,0	257,7	7,6

З метою вирішення пріоритетних проблем в галузі заповідної справи потрібно вжити комплекс організаційних заходів, а саме:

- забезпечити розробку проектів організації території та підтримання регіональних ландшафтних парків;
- продовжувати роботи щодо розширення існуючих та створення нових заповідних об'єктів;
- забезпечити поетапну інвентаризацію та розробку науково обгрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення встановленого режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів [4].

У 2014 році виділено 84 тис. грн. для виконання заходів з розроблення проекту регіональної схеми формування екологічної мережі Рівненської області.

Рівненський природний заповідник це унікальне поєднання болотних, озерних і лісових природних комплексів Західного Полісся, що належить до Волинського Полісся зони мішаних лісів. В заповіднику 29 видів вищих судинних рослин, занесених до Червоної книги України, 28 регіонально рідкісних видів, 2 види з європейського червоного списку. За роки свого існування, Рівненський природний заповідник зайняв гідне місце серед заповідників України. Разом з природним заповідником «Черемські ліси» (Волинська область) і Подільським природним заповідником (Житомирська область) вони складуть основну частину широтного Поліського екологічного коридору.

Проте потрібно звернути увагу на такі проблеми: вирубування лісів, засмічення, відпочинок у рекреаційній зоні, радіаційне забруднення, браконьєрство.

Природний заповідник – це територія, яка виділяється для охорони в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усіма її компонентами. Статус природного заповідника передбачає повну заборону на його території господарської діяльності. У світі є понад 2 тисячі природних заповідників, а в Україні 16.

У заповіднику вводиться певний заповідний режим. Це або абсолютне заповідання, тобто цілковите невтручання людей у природні процеси, або заповідання обмежене, за якого для досягнення максимальної природної рівноваги й максимального збереження екосистеми допускається здійснення певних біотехнологічних заходів (наприклад, вилов тварин, що розмножилися, створення штучних водопоїв, протиерозійний захист) [5].

Та найбільш хвилюючим є заповідний об'єкт, який знаходиться найближче до м. Рівне, ботанічний заказник державного значення

Вишнева гора. Заказник розташований в Рівненському районі біля селища Городок. Був створений у 1974 році, загальна площа 97 га і відомий давно як крайня північно – західна ділянка степу на території України. Це крейдяний горб, відносна висота якого близько 50 м. Розташований поблизу гирла лівої притоки Горині — р. Устя. Назву заказник одержав завдяки поширенню вишні степової, висотою до 1,5 м. Є і рослини з Червоної книги України — горицвіт весняний, підсніжник білосніжний, лілія лісова. Всього тут визначено понад 50 видів степової рослинності. Вишнева гора користується великою популярністю серед студентів, школярів, туристів. Територією заказника проходить екологічна стежка для вивчення природи рідного краю школярами, студентами, туристами [6].

Заказники — це природоохоронні об'єкти. На відміну від заповідників можуть бути постійними або тимчасовими; у заказниках можливе часткове використання тварин, рослин та інших природних ресурсів. На території заказників обмежена або заборонена діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про них. Власники або користувачі земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених заказниками, зобов'язуються забезпечити режим їх охорони та збереження.

Кожного року тисячі людей відпочивають на заповідних територіях і, на жаль, залишають за собою багато сміття. Часто природні парки, заказники, не мають достатніх ресурсів для того, щоб своїми силами прибрати величезний обсяг непотребу – пляшок, обгортки та іншого сміття. Спеціаліст-аграрій повинен вміти вирішувати сучасні виробничі завдання на основі гармонійної взаємодії людини та природи, маючи високий рівень екологічної культури, включаючи екологічну свідомість і екологічну поведінку [5].

Тому студенти Рівненського державного аграрного коледжу взяли шефство над Вишневою горою, де кожного року проводяться акції по впорядкуванню території заказника та експедиції по дослідженню рідкісної рослинності.

Смарагдова мережа є мережею територій спеціального інтересу щодо їх збереження визначених Бернською конвенцією, і представляє аналог мережі Natura 2000, існуючої в Європейському союзі, в країнах, що не є його членами. Основною вимогою до об'єктів Смарагдової мережі є наявність видів, перелічених в Бернській конвенції та резолюціях 4 і 6 Постійного комітету конвенції. Попередньо було запропоновано включити до переліку потенційних об'єктів Смарагдової мережі два об'єкти природно-заповідного фонду області: національний природний парк „Дермансько-Острозький”, площею 5,448 тис. га, який

знаходиться на території Острозького та Здолбунівського району; регіональний ландшафтний парк „Надслучанський”, площею 17,2 тис. га, який знаходиться на території Березнівського району.

Турбота про заповідні території рідкісні види рослин і тварин – це не тільки справа науковців, природо-охоронців, ботаніків та зоологів, але й кожної людини, кожного студента, учня, туриста [7].

1. Малимон С. С. Основи екології: підручник. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 240 с. 2. Журнал «Землепорядний вісник», № 3 2012 р. Екологічний паспорт Рівненської області за 2012 р. 3. Довкілля Рівненщини – Доповідь про стан довкілля за 2012 р. 4. Меремінський А. Й., Сацюк І. Л. Заповідними стежками. – Рівне, 2001. – С. 32–33. 5. Дідух Я. П. Вишнева гора// Географічна енциклопедія УРСР: В 3-х т. – К., 1989. – Т. 1. – С. 180. 6. Сайт Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації <http://www.ecorivne.gov.ua>.

Рецензент: д.с.-г.н., професор Мошинський В. С. (НУБГП)

Malymon S. S., Lecturer, Shevchuk L. I., Laboratory Assistant
(Rivne State Agrarian College, Rivne)

FUNCTIONING ECOLOGICAL NETWORK – AN EFFECTIVE TOOL BIODIVERSITY

The article highlights the relevance and need for increased space and forming an optimal network of protected areas, analyzed the distribution of land protected areas Rivne Oblast land.

Keywords: ecological network, reserve, reservation.

Малимон С. С., преподаватель, Шевчук Л. И., лаборант (Ровенский государственный аграрный колледж, г. Ровно)

ДЕЙСТВУЮЩАЯ ЭКОСЕТЬ – ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО СОХРАНЕНИЯ БИОРАЗНООБРАЗИЯ

В статье освещены актуальность и необходимость увеличения площадей и формирование оптимальной сети заповедных территорий, проанализированы распределение земель заповедных объектов Ровенской области за угольями.

Ключевые слова: экосеть, заповедник, заказник.
